

залучають аудиторію не лише як пасивних споживачів інформаційної продукції, але і як рівноправних партнерів у справі висвітлення виборчих процесів і інших суспільно значимих подій політичного та соціального життя суспільства. На цьому шляху професійна журналістика повинна осмислити як власні проблеми, наявні всередині журналістського цеху, так і особливості своїх взаємовідносин із громадськістю; перебороти детермінуючий тиск організаційних структур ЗМІ на творчий потенціал і рівень моральності окремого журналіста; навчитися з гордістю виходити зі значних конфліктів між ЗМІ й урядовими організаціями без втрат для суспільства загалом і самих журналістів; розв'язати проблему підвищення ступеня довіри громадськості до засобів масової інформації й окремих журналістів, що втратили авторитет і повагу глядачів або читачів внаслідок неприхованої ангажованої участі у виборчих кампаніях, і багато чого іншого, що допоможе перебороти недовіру населення до засобів масової інформації, скептицизм щодо професійної етики журналістів і невдоволення тим, яку владу отримали засоби масової інформації над усіма сторонами різноманітного життя сучасного українського суспільства.

Соціальні мережі справді перебирають на себе функцію журналістики, і журналісти мають відповідально ставитися до цієї загрози, і шанс тут є лише для якісної журналістики. Ми розуміємо, що жодної відповідальності для блогерів і соціальних мереж не може бути щодо якогось агітаційного контенту чи блогів, чи ще чогось. Відповідно потрібно розвивати медіаграмотність, пояснювати людям, що потрібно читати якісні

медіа, розповідати про них людям, що ми власне й неодноразово робимо, і розповідати, що в медіа є стандарти, за якими вони працюють, і ці стандарти насправді розроблені не стільки медіа, як суспільством для медіа. Перемогти може лише якісна журналістика, де буде багато аналітичного контенту.

Список використаних джерел:

1. Вайріх Дітер. Етика і журналістика / В. Дітер / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – С. 44.
2. Бекуров Р. В. Этика журналиста в условиях локальных и региональных конфликтов / Р. В. Бекуров // Журналистика и социология 99. Журналистика и социальный контроль : Мат. науч.-практ. семинара 2 декабря 1999 года. – СПб., 2000. – С. 75–79.
3. Голуб О. П. Медіакомпас: путівник професійного журналіста : практич. посіб. / О. П. Голуб / Інститут масової інформації. – К. : ТОВ "Софія-А", 2016.
4. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства : монографія / О. С. Онищенко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2013.
5. Євгенія Пліхіна з глузуванням написала про похорон Героя України: всі подробиці скандалу [Електронний ресурс] // Сегодня. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.segodnya.ua/ua/ukraine/evgeniya-plihina-s-izdevkoynapisala-pro-pohorony-geroia-ukrainy-vse-podrobnosti-skandala-1369824.html>
6. Не комсомол: на Громадському вирішили не карати журналіста за скандальний пост про дітей [Електронний ресурс] // ТСН. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/ne-komsomol-na-gromadskomu-virishili-ne-karati-zhurnalistku-za-skandalniy-post-pro-ditey-899628.html>
7. Фб-юзери відреагували на скандальний пост журналіста фотографіями дітей [Електронний ресурс] // ТСН. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/koristuvachi-facebook-vidreaguvali-fleshmobom-foto-diteyna-skandalniy-post-zhurnalistki-894750.html>

Надійшла до редколегії 25.01.20

G. Khlystun, PhD. (Political Science), Research Associate
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE PRINCIPLE OF JOURNALIST RESPONSIBILITY: FROM DOCUMENTS OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS TO SOCIAL NETWORKS

In the era of social networks, where everyone has his own media with his own audience(subscribers), the question of journalism standarts often remains in the background. But there remains a responsibility that a journalist must be aware of, while remembering a balance of opinions, separation of facts from judgments, accuracy and impartiality.

Key words: responsibility, international organizations, media, social networks

A. Хлыстун, канд. полит. наук, мл. науч. сотр.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПРИНЦИП ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЖУРНАЛИСТА: ОТ ДОКУМЕНТОВ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ ДО СОЦСЕТЕЙ

В эпоху социальных сетей, где уже каждый сам себе медиа со своей аудиторией(подписчиками), вопрос стандартов журналистики часто остается на втором плане. Но остается ответственность, которую журналист должен осознавать, помня при этом о балансе мнений, отделении фактов от суждений, точности и непредвзятости.

Ключевые слова: ответственность, международные организации, медиа, соцсети.

УДК 327.56 + 612

Елмажуб Абдалла Омар Абдалла, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ ТА ПОЛІТИКА РОСІЇ Й ЗАХІДНИХ ДЕРЖАВ НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІД ЧАС ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В ЛІВІЇ

Визначено воєнно-політичні, геостратегічні та соціально-економічні передумови повалення режиму Муамара Каддафі в Лівії в 2011 р. Аналіз внутрішньої й зовнішньої політики Лівії за період правління Каддафі дозволив сформулювати висновок, що головними причинами зовнішнього втручання у громадянське протистояння в Лівії стали: вигідне геостратегічне розташування країни, найбільші в Африці розвідані запаси нафти, прагнення країн Заходу встановити контроль над міграційними потоками в Південному Середземномор'ї, що представляють реальну загрозу безпеці країн Європейського союзу.

Ключові слова: Лівія, Південне Середземномор'я, США, Росія, Франція, лівійський конфлікт, громадянська війна, енергетичні ресурси, геополітичні й геоекономічні інтереси.

Лівія – колишня італійська колонія, стала об'єктом геополітичної зацікавленості впливових міжнародних гравців завдяки відкриттю на території країни наприкінці 1950-х рр. великих нафтогазових родовищ. Ця обста-

вина сприяла тому, що Лівія вже на рубежі 60–70-х рр. ХХ ст. перетворилась з однієї із найбідніших та економічно залежних країн Північної Африки на регіонального лідера з видобутку нафти. А з приходом до влади

М. Каддафі, унаслідок військового перевороту у вересні 1969 р., Лівія, спираючись на фінансові ресурси від власного нафтовидобутку, зайняла позицію провідного регіонального гравця в Африці, що не могло не викликати занепокоєння зовнішніх гравців, інтереси яких традиційно превалювали в регіоні Південного Середземномор'я. А саме: Франції, Італії, згодом Європейського Союзу, США і, звичайно, правонаступниці СРСР – Росії. Усі вони прагнули послабити позиції Лівії.

Темі геополітичних і зовнішньополітичних впливів на події "арабської весни" присвячено чимало публікацій науковців і аналітиків [1–4]. Значна частина цих публікацій торкається оцінки подій, що передували початку громадянської війни в Лівії [5–8]. Переважна більшість дослідників лівійського конфлікту вважає, що основними мотивами зовнішніх сил щодо їхньої участі у врегулюванні ситуації в країні є важливе геостратегічне розташування Лівії, її величезні нафтові запаси та значні розвідані запаси природного газу в лівійському секторі Середземного моря. Щодо основних гравців на "лівійському полі", то ними є, з одного боку – Європейський Союз і США, з іншого – Росія, Об'єднані Арабські Емірати та Єгипет. Особливу позицію в питанні розв'язання лівійської кризи займає член НАТО – Туреччина. У геополітичному змаганні названих міжнародних акторів і розв'язується майбутнє Лівії.

Спробувати спрогнозувати лівійське майбутнє нам допоможе докладний аналіз геополітичних інтересів і зовнішньої політики в Лівії та південно-середземноморському регіоні Росії і країн Заходу – впливових міжнародних акторів, зацікавлених у встановленні контролю над владою цієї важливої у стратегічному, воєнно-політичному, енергетичному й інших сенсах країни.

Передумовою подій, що отримали назву громадянської війни в Лівії, стало, як відомо, повалення, колективними зусиллями країн Заходу, режиму лівійського диктатора М. Каддафі. Після військової інтервенції країн Заходу в 2011 р. у Лівії утворився вакуум влади, яким прагнуть насамперед скористатися зовнішні гравці, щоб знову перетворити цю багату на енергоресурси країну на маріонеткову державу, у якій правляча верхівка стане знаряддям у руках впливових міжнародних акторів, як це було в лівійській історії до військового перевороту 1969 р., унаслідок якого до влади в країні прийшов М. Каддафі.

Отримавши після перевороту контроль над ресурсами країни режим М. Каддафі взяв курс на регіональне політичне лідерство в Південному Середземномор'ї. Задля чого було сформовано зовнішньополітичну доктрину, одне з ключових місць у якій відводилося захисту національних інтересів країни в контексті спільних арабських, мусульманських та африканських інтересів у світовій політиці. Прагнення будь-якими засобами захищати ці інтереси стало рушійною силою лівійської зовнішньої політики в період понад 40-річного керівництва країною полковника М. Каддафі.

Внутрішня політика М. Каддафі базувалась на використанні правлячим режимом енергетичних ресурсів країни не лише для забезпечення власного благополуччя, але і для створення економічних можливостей для проведення незалежної зовнішньої політики і, що не менш важливо – для підвищення рівня життя населення країни. Найбільшою вадою 42-річного правління М. Каддафі, на думку українського дослідника Є. Рябініна, стала відсутність процесу циркуляції еліт [2, с. 72]. За таких умов "еліта стає закритою для її поповнення ззовні, що призводить до її консервації та неможливості відтворювати нові ідеї, нову політику", що, відповідно, призводить до соціального вибуху, як

це й сталося в Лівії у 2011 р. Країна, у якій під час правління М. Каддафі одноразова фінансова виплата на народження дитини складала еквівалент 5 тис. євро, а середня зарплата – 1 тис. дол США [2, с. 72]. Країна з безкоштовним медичним обслуговуванням, можливістю навчання за кордоном однієї дитини з кожної родини, населення якої не сплачувало за газ та отримувало субсидії на придбання пального, не була приречена на революцію.

Головним мотивом внутрішнього конфлікту стала невдоволеність регіональних еліт відносно несправедливим розподілом коштів від реалізації енергоресурсів на користь клану М. Каддафі. Саме цей фактор і використали зовнішні сили для провокування громадянського протистояння в Лівії. Звичайно, що зовнішнє втручання в лівійську ситуацію сталося ще й тому, що лівійський лідер М. Каддафі вважав за необхідне перетворити африканський континент на максимально незалежний регіон із власною стратегією розвитку, зовнішньою політикою й навіть власною валютою. Усе це разом із революціями в Тунісі та Єгипті, у межах так званої "арабської весни" 2011 р., спровокувало соціальний вибух у Лівії й інтервенцію країн Заходу у країну, наслідком чого стало повалення режиму М. Каддафі.

Відтоді, як восени 2011 р. війська НАТО залишили Лівію, країна опинилася в затяжному конфлікті, що згодом перетворився на громадянський, а Лівія стала фактично розділеною країною. Майже дев'ятирічні зусилля міжнародної спільноти із урегулювання конфлікту в Лівії не принесли миру та спокою на лівійську землю насамперед через різновекторні інтереси, які переслідують у Південному Середземномор'ї провідні зовнішні учасники конфлікту – Росія й держави Заходу: насамперед США і Франція.

Щоби зрозуміти, які інтереси в Лівії переслідує РФ і якою є її політика в Лівії, варто згадати про чинники зближення СРСР із режимом лівійського диктатора М. Каддафі на початку 1970-х рр. Саме тоді, зважаючи на важливе військово-стратегічне розташування Лівії в центрі Північної Африки, СРСР почав продавати режиму Каддафі озброєння та військову техніку у значних обсягах. Лише в перше десятиліття такого військово-технічного співробітництва СРСР продав Лівії озброєнь і військової техніки на 20 млрд дол США. У 1980-х рр. кількість радянських військових радників, фахівців і перекладачів, які щорічно відряджалися до Лівії, сягала 1 тис. осіб [5]. На початку 1980-х рр. радянсько-лівійське співробітництво, зокрема й у військовій сфері, почало поступово скорочуватися, що було викликано насамперед ослабленням економічного потенціалу Радянського Союзу.

Після розпаду Радянського Союзу в 1991 р. М. Каддафі вирішив урегулювати свої відносини із Заходом, аніж триматися проросійського курсу. Посприяла утвердженню нового зовнішньополітичного курсу Лівії і підтримка Росією резолюції № 748, ухваленої Радою Безпеки ООН 31 березня 1992 р., у якій лівійський режим звинувачувався в міжнародному тероризмі. Ця обставина на тривалий час практично унеможливила продовження воєнно-технічного співробітництва між РФ і Лівією. І лише незадовго до повалення режиму М. Каддафі Москва домовилася з ним про великі поставки новітніх російських озброєнь до Лівії. Так, у серпні 2009 р. було досягнуто домовленостей про модернізацію в Лівії російськими фахівцями танків Т-72, велися переговори про постачання новітніх танків Т-90. У 2010 р. Росія та Лівія уклали контракт на поставку озброєнь на суму 1,3 млрд євро, включно з винищувачами Су-35. Лівійське керівництво також цікавилось

придбанням винищувачів Су-30, навчально-бойових літаків Як-130 [5].

Після повалення в 2011 р. за допомогою військової інтервенції країн Заходу режиму Каддафі й початку громадянського протистояння в Лівії, Росія, попри своє негативне ставлення до військової операції НАТО в Лівії, не скористалась правом вето при голосуванні щодо лівійських резолюцій у Раді Безпеки ООН. Не маючи на той час значних економічних інтересів у Лівії, схоже, що у Кремлі вважали за краще не втручатися в лівійський конфлікт із його непередбачуваними наслідками.

Теперішню політику РФ у Лівії можна вважати частиною її нової стратегії в Африці, спрямованої на посилення свого впливу й забезпечення геополітичних та економічних інтересів на цьому континенті. Зараз Росія прагне створити там постійні військові бази, перш за все на Африканському Розі. На відміну від європейських країн, США, Китаю, арабських країн Перської затоки й нових "азійських тигрів", Росія вважає за краще діяти "нетрадиційно" та відшукувати в Африці ще не зайняті ніші або ті країни, які не дуже приваблюють згаданих вище конкурентів. Інакше кажучи, Росія прагне забезпечити собі швидкі дивіденди і преференції, діючи в досить ризикованих військово-політичних умовах, пов'язаних із громадянськими війнами, тероризмом, бідністю населення й тоталітарним правлінням місцевих авторитарних режимів.

Водночас передбачається широке використання приватних військових компаній (ПВК), що дозволяє російському керівництву уникати відповідальності за наслідки своїх дій у тій чи іншій африканській країні, якщо інформація про такі дії стає надбанням світової громадськості. За даними агенції Bloomberg, найманці російської ПВК Wagner Group натеper присутні в 10 африканських країнах – Лівії, Судані, Зімбабве, Анголі, ДР Конго, ЦАР й інших країнах. Як заявив 7 лютого 2020 р. командувач Африканським командуванням ЗС США генерал Т. Вальдхаузер, "завдяки використанню квазі-найманих військових радників, які фінансуються олігархами, особливо в країнах, де лідери прагнуть до беззастережного авторитарного правління, російські інтереси отримують доступ до природних ресурсів на вигідних умовах" [5].

Про зацікавленість Росії регіоном Південного Середземномор'я свідчить проведений у жовтні 2019 р. у Сочі перший саміт високого рівня Росія – Африканський союз. Водночас слабким місцем Росії в реалізації програм економічного співробітництва з африканськими країнами є відсутність у неї можливостей їх фінансування, що в підсумку гальмуватиме "нову африканську політику" Кремля.

Щодо торговельно-економічних відносин між РФ і Лівією, то в 90-х рр. минулого століття та в першому десятилітті XXI ст. обсяг двостороннього товарообігу між двома країнами помітно скоротився. Якщо у 1970–80-х рр. він становив близько 1 млрд дол щорічно за рахунок продажу Лівії радянських ОБТ, то в 90-х рр. минулого століття й після 2000 р. він тримався в середньому на рівні 100–150 млн дол на рік і лише в останні роки почав дещо збільшуватися [5].

Останнім часом політика Росії в Лівії стає все більш активною. У геополітичному плані Москва намагається закріпитися на півночі Африки й на додаток до прагнення взяти під контроль Сирію прагне в цілому посилити свою присутність у Середземномор'ї. Для досягнення цієї мети Росія разом із Єгиптом і ОАЕ надає всебічну підтримку маршалу Х. Хафтару, який веде війну проти визнаного ООН Урядом національної єдності (УНЗ)

Ф. Сараджа з метою встановлення одноосібної влади в Лівії. Підтримуючи бунтівного маршала, Росія сподівається отримати від нього в обмін на російські озброєння та військову техніку гарантії для російських нафтогазових компаній, а також на сприяння у створенні своїх військових баз у Тобруку і Триполі. У Кремлі розраховують також на те, що встановлення контролю Росії над середземноморським узбережжям Лівії допоможе Москві керувати потоками біженців з Африки у Європу з тим, щоб провокувати в разі потреби нові міграційні хвилі й гуманітарні катастрофи задля здійснення тиску на ЄС і європейські країни. Також Москва шукає можливості з відновлення постачання озброєнь до Лівії у великих обсягах і прагне долучитись до розвитку лівійської нафтовидобувної інфраструктури. Зараз Росія прагне стати головним посередником між командувачем ЛНА Х. Хафтаром і головою УНЄ Ф. Сараджем.

Контакти Москви із маршалом Х. Хафтаром активізувалися в 2016 р. Постать Х. Хафтара привернула увагу кремлівських чиновників не лише тому, що у 1978 р. він закінчив військові курси "Выстрел" у Москві, а в 1983 р. – курси у військовій академії імені М. Фрунзе та спілкується російською, а насамперед тому, що він контролює в розділеній країні найбільшу територію, командує найбільшими військовими формуваннями, і – найголовніше – під його контролем перебувають основні родовища нафти й порти, через які здійснюється її експорт.

МЗС Росії неодноразово намагалось організувати прямі переговори між Ф. Сараджем і Х. Хафтаром у Москві, але успіху не досягло. Однак чимало експертів налаштовані досить скептично щодо російського посередництва в Лівії. Так, професор Г. Косач вважає, що посередницькі зусилля Москви навряд чи призведуть до серйозного прориву в мирному врегулюванні внутрішнього лівійського конфлікту, оскільки, на його думку, "Лівія – це європейська зона відповідальності, де правлять бал Франція, Італія й інші держави-члени ЄС, тому зміцнити позиції Росії в Лівії буде неймовірно складно" [5]. Утім, оцінити реальний вплив Росії на перебіг лівійського конфлікту, можна лише проаналізувавши лінію поведінки країн Західного світу – основних геополітичних конкурентів Росії в регіоні.

Усупереч думці Г. Косача, американський оглядач газети The New York Times Д. Кіркпатрік вважає, що у США створено "передумови для того, щоб Росія стала ключовим впливовим гравцем у країні, отримавши геополітичний приз із величезними енергетичними ресурсами та стратегічно вигідним розташуванням на Середземному морі". Цьому, на думку оглядача, сприяє "відсутність твердої політики США щодо Лівії" [9].

Насправді, не лише Д. Кіркпатрік, але й інші аналітики відзначають, що США після повалення режиму Каддафі фактично самоусунулися від урегулювання лівійського конфлікту, про що у жовтні 2016 р. в інтерв'ю телеканалу Fox News зазначав тодішній президент США Б. Обама, зауваживши, що найбільшою його помилкою "була відсутність підготовки до наслідків повалення лідера Лівії полковника Каддафі" [10]. Деякі американські експерти радять адміністрації президента Д. Трампа, усупереч офіційному визнанню Вашингтоном уряду Ф. Сараджа, перехопити ініціативу в Москві й надати Х. Хафтару більш потужну підтримку, поки Росія не встановила свій повний контроль у Лівії. Що б там не було, але, на наш погляд, Сполучені Штати, спробують "виправити свою помилку" і зробити все можливе для того, щоб не допустити масштабної військово-економічної присутності Росії в Лівії. Так що,

крім американсько-російської конфронтації в Сирії, не виключено, що з'явиться ще одна конфронтація США і РФ у Лівії, яка буде дуже виснажливою для Росії, оскільки та не володіє достатніми ресурсами для протистояння зі США.

Як стало відомо, 15 квітня 2019 р. Д. Трамп у телефонній розмові з Х. Хафтаром оцінив "значну роль маршала в боротьбі з тероризмом і забезпеченні безпеки нафтових ресурсів Лівії", що розцінюється деякими експертами як "дружній сигнал" Вашингтона щодо командувача ЛНА й певним відступом від підтримки УНЗ Ф. Сараджа. Цим самим, Д. Трамп поставив Держдепартамент у складну ситуацію щодо вибору пріоритетів США у виробленні нового курсу щодо Лівії, ураховуючи, що держсекретар США М. Помпео 7 квітня 2019 р. в ультимативній формі вже закликав Х. Хафтара негайно зупинити наступ на Триполі й повернутися до переговорів із Ф. Сараджем за посередництва спеціального представника Генерального секретаря ООН в Лівії Г. Салаяме. Утім, за повідомленням газети The Wall Street Journal від 12 травня 2019 р., адміністрація Д. Трампа вирішила підтримати командувача маршала Х. Хафтара. Зокрема, у статті зазначається, що "лідери Саудівської Аравії і Єгипту впливали на президента Трампа з тим, щоб він змінив курс США щодо Лівії" та підтримав Х. Хафтара [10]. Попри це, до рішучих дій щодо останнього загострення конфлікту в Лівії Вашингтон поки що не вдається. Схоже, що в американському істеблішменті наразі тривають серйозні дискусії щодо подальших дій Вашингтона в Лівії. Деякі конгресмени не схвалюють "пом'якшення" позиції Д. Трампа щодо Х. Хафтара. Так, сенатор-республіканець Ліндсі Грем назвав "неприйнятними" військові дії Хафтара як варіант розв'язання проблем у Лівії" [10].

Між іншим, "потепління" у ставленні Д. Трампа до Х. Хафтара відбулося на тлі невдалих підсумків європейського туру Ф. Сараджа 7 і 8 травня 2019 р., під час якого він відвідав Рим, Берлін і Париж. На подив Ф. Сараджа, лідери Німеччини і Франції замість того, щоб засудити "агресивний наступ Х. Хафтара на Триполі", закликали його домовитися з маршалом про імплементацію угоди, досягнутої в Абу-Дабі наприкінці лютого 2019 р. про організацію нових загальних виборів у Лівії.

Із цього випливає, що позиція ЄС щодо лівійської кризи не є одностайною, як цього вимагають геополітичні обставини. Адже південно-середземноморський регіон, у якому розташована Лівія, традиційно вважається зоною відповідальності таких впливових членів ЄС як Франція й Італія.

Щодо інтересів Франції в Лівії, то переважна більшість вітчизняних і зарубіжних авторів схиляється до думки, що її участь у громадянській війні в Лівії зумовлена насамперед геополітичними й гео економічними чинниками. [11, с. 35–36]. У лівійсько-французьких відносинах у період перебування при владі М. Каддафі можна виділити кілька ключових епізодів. У 1970- на початку 1980-х рр. (до початку вторгнення лівійських військ до Чаду у 1983) французький уряд намагався підтримувати взаємовигідні стосунки з Лівією, фактично протидіючи спробам США домогтися тотальної ізоляції уряду М. Каддафі в "західному" світі [12, р. 71]. У 1989 р., коли лівійські агенти здійснили терористичний акт проти французького авіалайнера, що пролітав над територією Республіки Нігер, лівійсько-французькі відносини сягнули найнижчої точки [13]. Лише після виплати Лівією відповідної компенсації сім'ям загиблих у 2004 р., відбулася нормалізація відносин між двома державами.

За президентства Н. Саркозі (до 2011) відбулося значне поліпшення лівійсько-французьких відносин: так, президент Франції відвідав Триполі з державним візитом у липні 2007 р., а М. Каддафі прибув до Парижа у грудні того ж року [12, р. 72]. У 2008–2010 рр. між двома державами було укладено ряд міжнародних договорів та інших угод, що стосувалися, зокрема, продажу французької зброї до Лівії. Лише під час візиту М. Каддафі до Франції в 2007 р. було підписано угоду про продаж Лівії літаків-винищувачів і транспортних літаків загальною вартістю до 10 млрд євро [12, р. 73].

Однак на початку 2010-х рр. політика Франції щодо Лівії зазнала кардинальних змін. Так, 11 березня 2011 р. Франція, як член ЄС, ухвалила рішення про одностороннє визнання Перехідної національної ради (ПНР), створеної супротивниками М. Каддафі, як легітимного представника лівійського народу, що викликало невдоволення багатьох інших членів ЄС [10, с. 21]. Згодом Франція, разом із Великою Британією та США, виступила однією з головних ініціаторів резолюції № 1973, прийнятої Радою Безпеки ООН 17 березня 2011 р., що передбачала створення зони, забороненої для польотів військової авіації над усією територією Лівії. Ще до ухвалення цієї резолюції французькі ВПС взяли найактивнішу участь в атаках на лівійські військові та стратегічні об'єкти, а французький уряд надав всебічну підтримку НАТО у ході здійснення військової операції в Лівії.

Зрозуміти кардинальну зміну ставлення Парижа до Лівії дозволяє аналіз геостратегічних інтересів Франції у Північній Африці, а саме просування нею започаткованого у 2007 р. проєкту "Союзу заради Середземномор'я" (СЗС) в межах "Європейської політики сусідства" ЄС. Цей проєкт, започаткований урядом Н. Саркозі у 2007 р. як спроба "відновити історичне положення Франції як покровителя ісламських територій у Північній Африці та Леванті" [14, р. 4], від самого початку, на думку фахівців, виглядав нежиттєздатним. Насамперед тому, що інші держави ЄС, що були незацікавлені в односторонньому впливі Франції в Північній Африці, домоглися власної участі у проєкті. Що в сукупності зі зростаючим впливом США в регіоні Північної Африки мало розглядатися правлячою елітою Франції як значний геостратегічний програв.

Щодо Лівії, то розвиваючи активне військово-стратегічне партнерство із Францією, вона відмовилося взяти участь у проєктах у межах СЗС, а її лідер М. Каддафі не прибув на установчий саміт СЗС у липні 2008 р., заявивши, що Лівія розглядатиме цю ініціативу як спробу підірвати єдність "арабських та африканських країн" [15, с. 194].

Не справдилися й гео економічні розрахунки Франції на просування інтересів французьких енергетичних компаній у Лівії. Так, для прикладу, участь французької корпорації Total у розробці стратегічно важливих енергетичних резервів Лівії (загальна оцінка станом на 2011 р. – 44,3 млрд барелів, тобто 3,3 % від загальних світових запасів [1]) виглядала доволі обмеженою, оскільки, на відміну від італійської нафтової компанії ENI, британської BP та іншої італійської нафтової компанії – Agip, французькі інтереси були майже не представлені в основних інвестиційних проєктах [1, с. 53]. Здається, Франція була зацікавлена у збільшенні участі своїх компаній у розробці лівійських енергоносіїв, що могло відіграти свою роль у прийнятті рішення про підтримку лівійської опозиції. Тому це не є несподіваним рішенням Франції про одностороннє визнання опозиційної М. Каддафі Перехідної націона-

льної ради як легітимного представника лівійського народу (11 березня 2011). Ще одним мотивом рішення Парижа підтримати антиурядові сили в Лівії стало прагнення нейтралізувати можливу загрозу уряду М. Каддафі французьким інтересам у регіоні Сахелю/Сахари, яка з 2008 р. офіційно розглядається французькою стороною як невід'ємна складова "сфери стратегічних пріоритетів Франції" [16, р. 405].

Основною причиною французького втручання в Лівії, на думку українського дослідника Л. Кияниці, стало "фактичне зростання рівня силової нестабільності в ключовому для геополітичної стратегії Франції регіоні" [1, с. 54], проте це втручання в лівійський конфлікт "мало більше неочікуваних наслідків для самих стратегічних інтересів Франції" [1, с. 54].

Кардинальна зміна поглядів у 2011 р. Франції щодо Лівії була спричинена здебільшого геоекономічними й геополітичними прагненнями Франції забезпечити пріоритетності для французьких енергетичних компаній у країні та нейтралізувати можливу загрозу офіційного Триполі. Із погляду наслідків військової інтервенції НАТО в Лівії, Франції не вдалося повністю досягнути поставлених перед собою цілей, позаяк, змістивши уряд М. Каддафі, Париж зіштовхнувся з необхідністю протистояти поширенню радикального ісламізму з території дезінтегрованої внаслідок громадянського конфлікту Лівії на традиційну сферу впливу Франції в регіоні. Це, на думку Л. Кияниці, дозволяє стверджувати про загалом несприятливі для французьких інтересів на Африканському континенті наслідки інтервенції в Лівії [1, с. 54].

Отже, проведений у статті аналіз геополітичних інтересів провідних учасників урегулювання лівійського конфлікту переконує нас у тому, що в регіоні Південного Середземномор'я останніми роками фактично поновились уже дещо призабуте протистояння США, як лідера "колективного Заходу", і правонаступниці СРСР – Росії. Від наслідків цього протистояння, власне, залежатиме відповідь на питання: хто контролюватиме розроблення і транспортування на міжнародні ринки лівійських вуглеводнів; чи вдасться Заходу припинити потік нелегальних мігрантів із країн Африки до Європи через лівійську територію; а головне – яким буде політичне майбутнє Держави Лівія.

Elmahzhub Abdallah Omar Abdallah, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

GEOPOLITICAL INTERESTS AND POLITICS OF RUSSIA AND WESTERN COUNTRIES PREVIOUS AND DURING THE CIVIL WAR IN LIBYA

The author of the article determines the military-political, geostrategic and socio-economic preconditions for the overthrow of Muammar Gaddafi's regime in Libya in 2011. Analysis of the domestic and foreign policy of Libya during the reign of Gaddafi made it possible to conclude that the main causes of external interference in civil strife in Libya were: favorable geostrategic location of the country, the largest in Africa, the explored oil reserves, the desire of the Western countries to establish control over the flow of foreign countries. and that pose a real threat to the security of the European Union

Key words: Libya, Southern Mediterranean, USA, Russia, France, Libyan conflict, civil war, energy resources, geopolitical and geo-economic interests.

Элмажуб Абдалла Омар Абдалла, асп.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ И ПОЛИТИКА РОССИИ И СТРАН ЗАПАДА НАКАНУНЕ И ВО ВРЕМЯ ГРАЖДАНСКОЙ ВОЙНЫ В ЛИВИИ

Определено военно-политические, геостратегические и социально-экономические предпосылки свержения режима М. Каддафи в Ливии в 2011 г. Анализ внутренней и внешней политики Ливии в эпоху правления Каддафи позволил сформулировать вывод, что главными причинами внешнего вмешательства в гражданское противостояние в Ливии стали: выгодное геостратегическое положение страны, крупнейшие в Африке разведанные запасы нефти, стремление стран Запада установить контроль над миграционными потоками в Южном Средиземноморье, представляющими реальную угрозу безопасности государств Европейского союза.

Ключевые слова: Ливия, Южное Средиземноморье, США, Россия, Франция, ливийский конфликт, гражданская война, энергетические ресурсы, геополитические и геоэкономические интересы.

Список використаних джерел:

- Кияниця Л. Л. Революція та громадянська війна в Лівії як чинник впливу Франції в Північній Африці / Л. Л. Кияниця // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. – 2013. – Т. 147. – С. 51–56. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>
- Рябінін Є. В. Політика ЄС та США в Північній Африці напередодні "арабської весни": порівняльний аналіз / Є. В. Рябінін // Вісн. Маріупол. держ. уні-ту. Серія: Історія. Політологія. – 2012. – Вип. 3. – С. 72–79.
- Комлева Н. А. "Арабская весна": геополитический аспект / Н. А. Комлева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elar.ufrfu.ru/bitstream/10995/19828/1/iuro-2013-115-16.pdf>
- Швед В. О. "Арабська весна" у контексті сучасного трансформаційного процесу на Близькому і Середньому Сході / В. О. Швед // Проблеми всесвітньої історії. – 2016. – № 1. – С. 109–122.
- Волович О. Політика Росії в Лівії після 2011 року / О. Волович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bintel.com.ua/uk/article/polityka-rosiyi-v-liviyi-pislya-2011-roku/>
- Рамадан Т. Правда про "арабську весну" / Т. Рамадан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.marocpress.com/> (арабською мовою)
- Быстров А. А. Некоторые уроки операции НАТО в Ливии // Институт Ближнего Востока – Режим доступа: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2011/02-11-11b.htm>
- The Arab Spring: A View from Israel // Middle East Journal of Culture and Communication – Режим доступа: <http://www.haimbresheth.com/wp-content/uploads/2008/01/Arab-Spring-in-view-from-Israel.pdf>
- Білий дім благословив війну в Лівії, але перемогла у ній Росія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zik.ua/blogs/bilyi_dim_blahoslovyy_viiunu_v_livii_ale_peremohla_u_nii_rossiya_965556
- Волович О. Новий етап громадянської війни в Лівії / О. Волович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bintel.com.ua/uk/article/povuyu_vytok_hromadyanskoy_viiunu_v_liviyi/
- Тимофеев П. П. Франция и ЕС на Ближнем Востоке / П. П. Тимофеев // Азия и Африка сегодня. – 2011. – № 11. – С. 31–36.
- Utlei R. France and the Arab Upheavals / R. Utlei // The RUSI Journal. – 2013. – No 158 (2). – P. 68–79.
- BBC News. Libyans Tried for French Airline Bombing // BBC News. – 8 March 1999. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/292565.stm>
- Richardson J. Union for the Mediterranean: How Realistic an Exercise in Foresight? / J. Richardson // Foresight. – 2009. – № 11 (2). – P. 3–6.
- Кохановская А. Л. Союз для Средиземноморья – кампания Н. Саркози в Средиземноморском регионе / А. Л. Кохановская // Вестн. Одес. нац. ун-та. – 2011. – №16 (8). – С. 193–198.
- Simon L. The Spider in Europe's Web? French Grand Strategy from Iraq to Libya / L. Simon // Geopolitics. – 2013. – № 18 (2). – P. 403–434.

Надійшла до редколегії 07.01.20